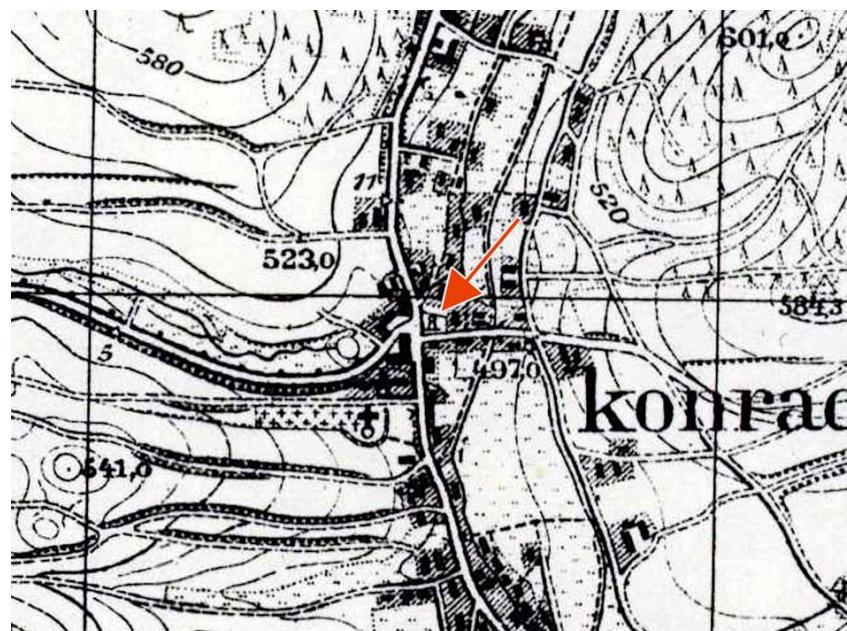

Pomnik upamiętniający mieszkańców Grzęd poległych w czasie pierwszej wojny światowej

W tym miesiącu chciałbym opisać kolejne upamiętnienie ustawione niegdyś na terenie powiatu kamiennogórskiego, w wiosce Grzedy. Obecnie miejscowości ta leży w powiecie wałbrzyskim, jednak w chwili wznoszenia pomnika należała jeszcze do powiatu kamiennogórskiego. Zmiana nastąpiła dopiero w wyniku reformy administracyjnej z 1975 roku.

W przedwojennych Grzędach, noszących wtedy nazwę *Mittelkonradswaldau*, niemieccy podówczas mieszkańcy wioski ustawili tzw. *Kriegerdenkmal*, czyli pomnik upamiętniający poległych w czasie pierwszej wojny światowej. Znajdował się on w samym centrum miejscowości, na wschód od skrzyżowania, gdzie spotykają się drogi wiodące w kierunku Czarnego Boru, Krzeszowa oraz Kochanowa.

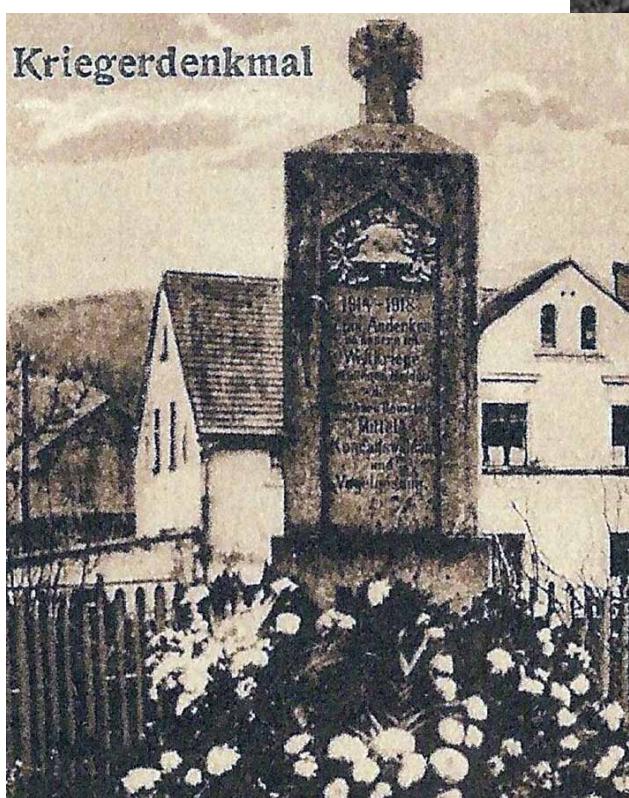
Wykonawcą monumentu był zakład kamiennogórskiego kamieniarza o nazwisku Elstner. Całość powstała poprzez nałożenie na siebie kamiennych bloków zwieńczonych Krzyżem Żelaznym. Na skierowanym ku ulicy fronce umieszczono otoczony gałązkami dębu i lauru hełm

Fragment mapy topograficznej z 1937 roku
z zaznaczoną lokalizacją pomnika

Widok pomnika na archiwальnym zdjęciu

Inskrypcje wyryte na pomniku

wojskowy. Poniżej niego znajdowała się inskrypcja oznajmiająca, że jest to upamiętnienie poległych w czasie wojny mieszkańców *Mittelkonradswaldau* i *Vogelgesang*¹.

Warto w tym miejscu dodać, że dawną niemiecką nazwą wioski Grzedy to *Konradswaldau*. W późniejszych czasach górna część tej miejscowości, czyli dzisiejsze Grzedy Górnne, nosiła nazwę *Oberkonradswaldau*, natomiast ten fragment wioski, w którym znajduje się opisywany pomnik, nazywał się *Mittelkonradswaldau*. Jego

przysiółkiem była z kolei osada *Vogelgesang*, czyli Ptasi Śpiew, który także i dziś jest częścią Grzęd. Sam pomnik upamiętniał jedynie mieszkańców z *Mittel-konradswaldau* i *Vogelgesang*, natomiast w *Oberkonradswaldau*, czyli Grzędach Górnego, znajdowało się osobne upamiętnienie.

Z relacji prasowych wiadomo, że pomniki w obu częściach wioski wykonane zostały przez tego samego kamieniarza i poświęcono je w trakcie połączonej uroczystości, która odbyła się 12 października 1920 roku². Wiadomo też, że po bokach obu pomników wyryto nazwiska poległych. Nieistniejący już dziś pomnik w Grzędach Górnego upamiętniał ich 9, natomiast na pomniku opisywanym w tym artykule umieszczono nazwiska 35 mieszkańców ówczesnych Grzęd oraz 5 mieszkańców Ptasiańskiego Śpiewu³.

W latach powojennych będący symbolem niemieckiego militarysty centralny element pomnika został usunięty. Pozostawiono jednak pozabawiony inskrypcji cokół, na którego szczytce umieszczono dekoracyjne zwieńczenie z krucyfiksem. Z pierwotnego pomnika do dziś zachowały się trzy warstwy: wysoka na ok. 17 cm podstawa o wymiarach 170×140 cm oraz ustawione na niej dwa kamienne bloki. Pierwszy z nich jest wysoki na 23 cm, drugi na 75 cm, natomiast ich szerokość i głębokość to odpowiednio 126×101 oraz 87×61 cm. O tym, że współczesna kapliczka jest zaadaptowanym pomnikiem, świadczy zarówno przedwojenna mapa, która jednoznacznie wskazuje jego lokalizację, jak i widoczny na drugim planie budynek mieszkalny z dość charakterystycznym układem okien.

Choć na samym cokole nie udało mi się odnaleźć żadnych inskrypcji, to pewnym zaskoczeniem jest leżąca tuż za nim kamienna tablica nagrobna mająca formę otwartej księgi. Wyryty napis informuje, że jest to miejsce spoczynku pani M. Schubert urodzonej 20 marca 1826 roku i zmarłej 21 kwietnia 1876 roku. Nie wiem, w jakich okolicznościach tablica ta trafiła tu z cmentarza.

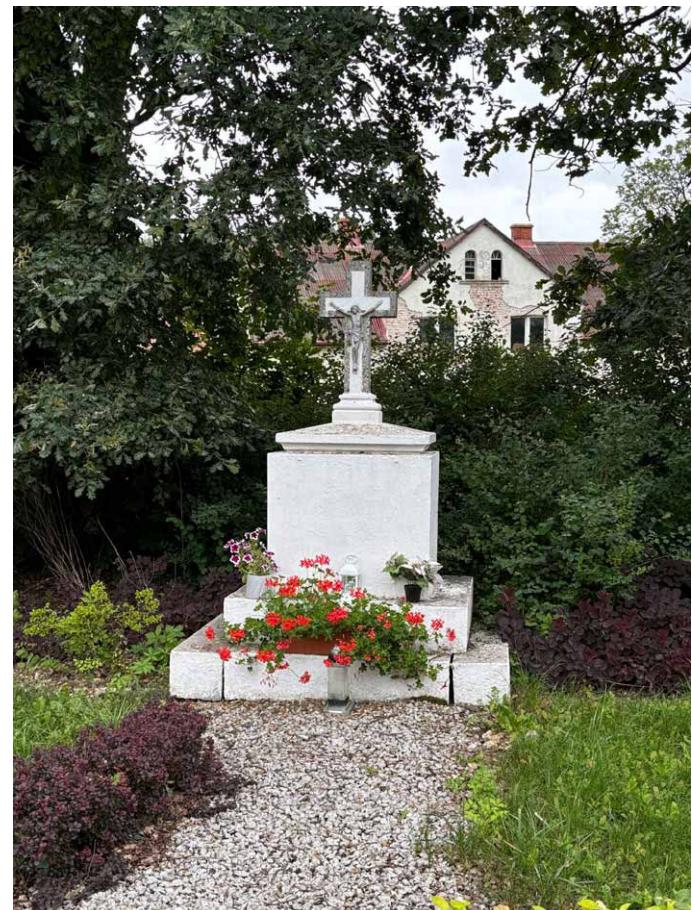
Marian Gabrowski

Przypisy

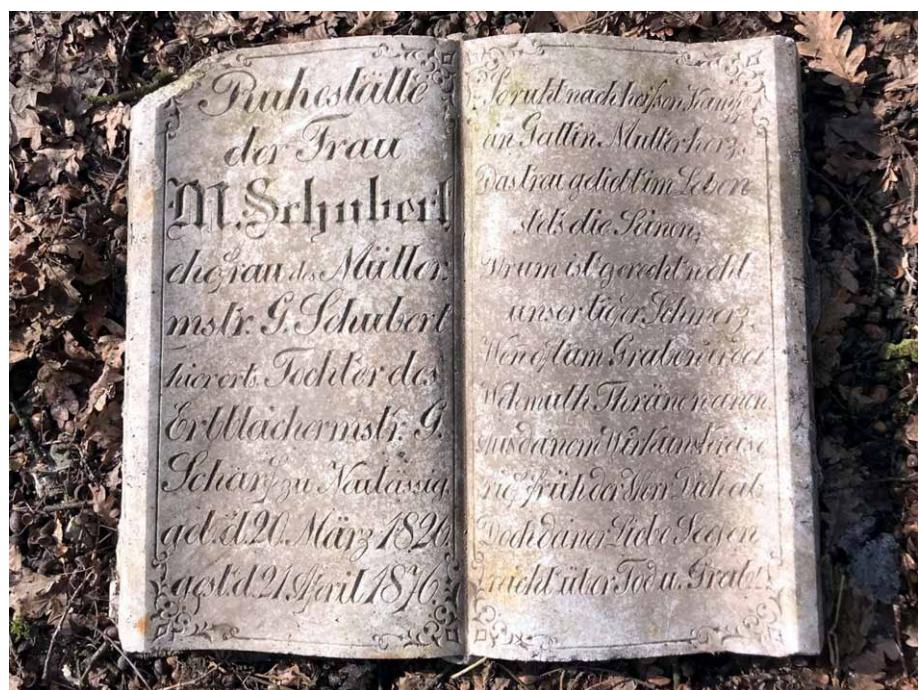
1 Napis ten brzmiał: *1914-1918 Zum Andenken an unsere im Weltkriege gebliebenen Helden die dankbare Gemeinde Mittel-Konradswaldau und Vogelgesang*, co na język polski można przetłumaczyć jako: *Pamięci naszych bohaterów, którzy polegli w Wielkiej Wojnie, wdzięczna społeczność Grzęd i Ptasiańskiego Śpiewu*.

2 *Landeshuter Stadtblatt*, nr 233, 14 października 1920, s. 4.

3 Tamże.

Postument pomnika zaadaptowany na kapliczkę.
Zdjęcie: Marian Gabrowski, lipiec 2024

Tablica nagrobna leżąca za pomnikiem.
Zdjęcie: Marian Gabrowski, luty 2023